УНИВЕРСИТЕТ
по Архитектура, Строителство и Геодезия
1046 София, бул. "Хр. Смирненски" №1
Регистрационен индекс и дата
87/12.05.2025

РЕЦЕНЗИЯ

от

Член-кореспондент на БАН проф. д.а.н. арх. АТАНАС КОВАЧЕВ

Ръководител катедра „Архитектура и урбанистика“
при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна

Ръководител „Проектен център“
при Лесотехнически университет, София

ОТНОСНО:

Дисертационния труд на арх. ХРИСТО СТАНКУШЕВ за получаване на образователната и научна степен „Доктор” по научна специалност „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли“, професионално направление 5.7. Архитектура, строителство и геодезия, катедра „Жилищни сгради”, Архитектурен факултет, Университет по архитектура, строителство и геодезия (УАСГ), София.

Рецензията е представена в качеството ми на:

- **член на Научното жури,** назначено със Заповед N 300 от 02.04.2025 г. на Ректора на Университета по архитектура, строителство и геодезия, София, на основание на чл. 4, ал. 2 от Закона за развитието на академичния състав в Република България, доклад на Декана на Архитектурния факултет и Протокол N 8 от 25.03.2025 г. от решение на Факултетния съвет, направено по предложение на катедра „Жилищни сгради” с Протокол N 9 от 19.03.2025 г.
- **рецензент** по конкурса с решение на Научното жури от първото му заседание, състояло се на 15.04.2025 г.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд на тема: **ЛОКАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ НА БЪЛГАРСКАТА ЖИЛИЩНА АРХИТЕКТУРА ОТ НАЧАЛОТО НА 21 ВЕК** за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 5.7 „Архитектура, строителство и геодезия“ и научна специалност „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли“ е разработен в обем от **172 страници**. Изследването е структурирано в **5 части - увод, три глави и заключение.** Фигурите са 189, съставени от снимки, чертежи и визуализации. Таблиците са 6,

от които 6 са авторски. Схемите са 20, от които 20 са авторски. Библиграфията включва 47 български и чуждестранни заглавия (книги, научни публикации, електронни библиотеки, интернет източници, както и 10 проведени интервюта с критици в полето на съвременната българска жилищна архитектура).

АКТУАЛНОСТ НА ТРУДА. Темата за характера на българската архитектура в локален аспект и как тя „работи" в глобален контекст е актуална в съвременните условия. Тя следва да бъде изследвана, за да се открият механизмите в процеса на утвърждаване. От значение за актуалността на темата са и недостатъчния преглед на съвременната жилищна архитектура в разглеждания период – началото на 21 век. Тава е от значение за развитието на социо-културните процеси в България от една страна, и от друга - в образователната практика в архитектурното поле. Всичко това определя **актуалността на дисертационния труд.**

ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ са примери на съвременна жилищна архитектура в България, реализирани в периода 2001-2023 г. В примерите е потърсено кои от характерните им белези решават сложните проблеми на локалната идентичност. Разглежданите типологии на жилищни сгради са еднофамилни и многофамилни сгради, групирани по местоположение: **градски, извънградски, морски и планински.** Не са обект на изследване проекти за възраждане на традиционни строителни практики или типологии.

ОБХВАТ И ГРАНИЦИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ. Изследването поставя времева рамка на разглежданите примери между 2001 г. и 2023 г. - от една страна след завършването на първичния социален преход в страната, от друга - стремежът към актуалност на примерите. Не е обект на разглеждане масовата архитектура, тъй като тя не може да бъде утвърдена през избраните принципи, но е отчетен ефектът на разгледаните примери върху масовите процеси.

ЦЕЛТА НА ИЗСЛЕДВАНЕ е кратко и ясно формулирана и се изразява в: *„откриване и формулиране на общи принципи на локална идентичност в новата българската архитектура в периода 2001-2023г, както и последващото им структуриране и детайлно йерархично дефиниране".*

ЗАДАЧИТЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕ са свързани с поставената цел и се отнасят до:

- Преглед и анализ на принципи на локалната идентичност в българската архитектура от началото на 21 век (между 2001 и 2003 г.);
- Анализ на контекста в България от началото на 21 век;
- Преглед и анализ на принципи на локалната идентичност в България в други сфери на културата от началото на 21 век;
- Преглед и анализ на принципи на локалната идентичност в архитектурата в световен и регионален мащаб от началото на 21 век;
- Преглед и анализ на примери на съвременна българска архитектура от началото на 21 век;
- Синтез на принципи за създаване на нова локална идентичност в българската архитектура, класифициране.

МЕТОДОЛОГИЯТА НА ИЗСЛЕДВАНЕ включва анализ на локалния, международния и историческия контекст, в който са поставени изследваните примери от разглеждания период. Въведена е критериална рамка за преглед и анализ на примери и са синтезирани и класифицирани принципите на нова локална идентичност. Аналитичната част включва проведени разговори с авторите на избраните проекти, както и с представители на архитектурната критика в България. Избраните примери са разглеждани от една страна - като архитектурна типология, а от друга - търсени са общи характеристики във връзка с градоустройствен и природен контекст, морфология и функционалност, материалност и архитектурен език. Като основа на палитрата от примери в дисертационното изследване се използва конкурсът за наградата на Европейския съюз „Мис ван дер Рое", в която за разглеждания период (от 2001 г. до 2023 г. включително) са номинирани 65 проекта, от които с жилищен характер са 29 (включително хотели и детски градини), от тях еднофамилните и многофамилните жилищни сгради са 25 (единствената до момента българска сграда стигала до финалната селекция от 40 проекта е сградата „Жаклин" на „Аедес студио" през 2009 г.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ХИПОТЕЗА. Изследването търси отговор на важни въпроса - до каква степен:

- е изградена хомогенна идентичност на съвременната жилищна архитектура в България;
- хаотичният контекст на прехода и доминиращите пазарни принципи в строителството в разглеждания период влияят на качеството и оригиналността на архитектурния резултат;
- могат да се търсят зараждащи се принципи на нова локална идентичност в разгледаните примери и как могат да бъдат структурирани и класифицирани, за да бъдат анализирани и използвани.

СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ЧАСТ 1. ВЪВЕДЕНИЕ разглежда: Локалната идентичност и архитектурата - изясняване на понятията; Факторите и начините на изграждане на локалната идентичност в архитектурата; Актуалността на темата; Целта, Обекта, Границите и Задачите на изследване; Анализ на контекста в България от началото на 21 век; Методологията и Хипотезата на изследване и др.

ЧАСТ 2. ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗ прави: Преглед и анализ на локалната идентичност на българската архитектура и в други сфери на културата до началото на 21 в. (Възраждане; Освобождение; Между войните; Социалистическа архитектура; Архитектура на прехода); Анализ на контекста от началото на 21 век в България, както и Преглед и анализ на локалната идентичност в архитектурата в световен мащаб от началото на 21 век.

ЧАСТ 3. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗ НА ПРИМЕРИ НА СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРСКА АРХИТЕКТУРА ОТ НАЧАЛОТО НА 21 ВЕК акцентира на характерните особености на: Извънградската къща; Градската къща; Морската къща; Планинската къща; Редовите къщи; Многофамилните жилищни сгради; Синтез на принципи на нова локална идентичност.

ЧАСТ 4. КОНТЕКСТ синтезира важни проблеми, свързани с: Градоустройството и връзката с градската среда; Връзката с природната среда; Връзката с двора; Морфологията и Морфологичната структура; Функционалната организа-

ция и стига до Интериора и продуктите. Разглежда: Технологията и материалите; Архитектурния език - от единични примери към разпознаваем език.

ЧАСТ 5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ прави Обобщени изводи, формулира Приноси, дава Перспективи и приложение за развитие на темата на дисертационното изследване от докторанта или от други автори в различни области на науката и в различни сфери на културата.

ПРИНОСИТЕ на дисертационния труд са изведени на базата на поставените цел и задачи, и се свеждат до обогатяване на съществуващите знания с нови оценки, изводи и предложения.

Формулирани са приноси, които могат да се обобщят като **НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ** и **ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ** (те могат да бъдат разглеждани от научно-приложна и приложна гледна точка).

Научно-приложни приноси:

- въведена е критериална рамка за избор на проекти;
- въведена е матрица на анализ на избраните примери;
- проведен е систематизиран анализ на съвременна българска жилищна архитектура;
- направени са синтез и класификация на обобщени и специфични принципи.

Приложни приноси - отнасят се до:

- въвеждане в учебната практика на анализирани утвърдени примери на съвременна българска жилищна архитектура;
- възможна е бъдеща употреба на критериалната рамка и матрица на анализ в полето на нежилищната архитектура;
- възможност за основа на утвърждаване на съвременна българска архитектура в локален и международен план;
- формиране на последващи анализи на отделни автори или типологии.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПРИЛОЖЕНИЕ

- Интерес представлява бъдещото развитие на темата, както от гледна точка на архитектурната общност и нейното утвърждаване в по-широк социо-

културен план, така и в аспекта на развиване на нови принципи и утвърждаване на съществуващите такива.

- Структурата на локална идентичност подлежи на потвърждаване, обогатяване или отхвърляне в последващи периоди.
- Следва да се проследи развитието на трите разглеждани поколения автори, които до момента са постигнали резултати с разпознаваема идентичност и как тяхната работа ще еволюира в следващите години в последващи реализации и нови поколения.
- Резултатно поле на бъдещ анализ е излизането извън рамките на жилищната типология с редица примери на характерни реализации в сфери като индустриална архитектура или жилищен интериор, както и фокусирането върху развитието на архитектурния език през работата на най-младото, трето поколение от разглеждания период.
- Отделно поле на анализ (характерен разрез) би могло да бъде и разглеждането на автори от периода през отделен архитектурен елемент (например балкона или прозореца) или през сравняване на методология на проектиране или начини на структуриране на морфология.
- Работата може да бъде интегрирана в обучителния процес на студенти по архитектура с цел запознаването им със съвременните тенденции и процеси в България.
- Продуктизирането на темата предполага създаването на видео формат, изложба или книга с преглед и анализ на примери на нова жилищна архитектура с локална идентичност отнесени към широката и студентската общности.

ПРЕЦЕНКА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ по дисертационния труд.

Разработени са шест публикации. Четири публикации са самостоятелни и две са в съавторство (в едната докторантът е първи, в другата – втори автор). Те отразяват проблеми от дисертационния труд. Всички публикации са на български език. Публикувани са в периода 2016 – 2025 г. **Публикациите са:**

1. **Станкушев, Х.** С мисъл за София. Сп. Архитектура, 2016
2. Янчев, П. и **Станкушев,** Х. София - град за всички. Сп. Гранта, 2016

3. **Станкушев, Х.** Локална идентичност на новата българска планинска къща от началото на 21 век, Годишник УАСГ, 2024
4. **Станкушев, Х.** Нова архитектура на българската къща, Сп. Градът, 2024
5. **Станкушев, Х.,** Христов, Е. и Ботев, С. Архитектурният облик на детството: Какви детски градини искаме?, тоест, 2025
6. **Станкушев, Х.**, Христов, Е. и Ботев, С. Архитектурата на образованието: Уроци от историята на детските градини в България, тоест, 2025

АВТОРЕФЕРАТ. Композиран е съгласно изискванията и отразява основните части от дисертацията, с което се дава възможност да се очертаят постигнатите аналитични, теоретични и практически приноси, които приемам.

ПРЕПОРЪКИ

Към арх. Христо Станкушев имам следните препоръки.

1. Препоръчвам авторът на дисертационното изследване да продължи работата си по темата и да работи за **приложение на идеите и изводите от труда в реалната практика у нас** – научно - изследователска, проектантско – реализаторска, образователна и експертна.

2. Препоръчвам авторът на научното изследване да увеличи в бъдеще публикационната си дейност, като разработи и публикува **научни студии и статии у нас и – особено в чужбина в реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни архитектурни издания** и **в издания с Импакт Фактор**, което ще даде възможност за международно цитиране на неговите изследвания, изводи и предложения и ще го изяви и утвърди като учен в областта, в която работи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Квалификацията на **арх. ХРИСТО СТАНКУШЕВ** и досегашната му работа ми позволяват да направя извода, че е разработена полезна за теорията и практиката дисертация, която прави определени приноси в разглежданата проблематика. Авторът показва с този труд, че може да анализира, диагнозира и синтезира проблеми, формулирайки изводи и предложения в разглежданата област. Проучени са материали от разнообразни източници и различни автори по въп-

роси, свързани с дисертационното изследване. Извлечена е сентенцията по темата на дисертацията и са формулирани и систематизирани изводи.

Приемам предложените и защитени в дисертационния труд приноси.

Всичко гореизложено ми дава основание да приема дисертационния труд на **арх. ХРИСТО СТАНКУШЕВ** за завършен и самостоятелно разработен. Спазени са изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г. и последвали изменения), Правилника към него и нормативните документи на УАСГ в тази област.

В качеството ми на член на Научното жури и рецензент на дисертационния труд давам своя положителен вот „ЗА“ присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР” на арх. ХРИСТО СТАНКУШЕВ по научна специалност „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли“, професионално направление 5.7. Архитектура, строителство и геодезия.

Рецензент: ..

Член-кореспондент на БАН, проф. д.а.н. арх. АТАНАС КОВАЧЕВ,
Чуждестранен член на Руската академия на архитектурата и строителните науки,
„Доктор хонорис кауза“ на Лесотехническия университет,
Почетен професор на Московския архитектурен институт и ВСУ „Черноризец Храбър“

София,
25.04.2024 г.